

MIÉRT KOPTAM KI AZ RMDSZ-BŐL?

Mostanában többen is feltették nekem a kérdést, miért van az, hogy a marosvásárhelyi kongresszus óta, hogy nagyot ne mondjak, megcsappant az érdeklődésem az RMDSZ iránt. Voltak, akik csak sajnálkoztak ezen, mások majdhogynem szemrehányásképpen rótták fel távolmaradásomat, és olyanok is akadtak, akik vigasztalólag vagy enyhe malíciával azt a gyanújukat engedték sejtetni velem, hogy bizonyára meg vagyok sértődve, mert a vásárhelyi kongresszus az alapszabályzatnak nem az általam bemutatni próbált változatát fogadta el, és az új vezetőségbe sem kerültem be.

Mivel úgy gondolom, hogy elmaradásom indokai másokat is érdekelhetnek (már csak azért is, mert a májusi kongresszusig tagja voltam az országos elnökségnek), nyilvánosan válaszolok a nekem feltett kérdésekre, alkalmat teremtve ezzel arra, hogy bizonyos dolgokat közösen gondolhassunk végig. Olyan problémát vagyok ugyanis kénytelen fölvetni, amely sokkal összetettebb annál, semmint hogy azt hihetném, hogy egymagamban biztosan elboldogulok vele.

Mivel úgy érzem, hogy aki sértődöttségemre gyanakszik, rossz helyen tapogatózik, ezzel nem szeretnék sokat foglalkozni. Ha mások nem célozgatnak rá, nekem eszembe sem jutott volna. Az RMDSZ-ben sohasem kívántam magamnak vezető funkciót: világeletemben nyelvész akartam lenni, nem politikus. Hogy a mostani előtti országos elnökségbe belecseppentem, az is csak annak a véletlennek volt tulajdonítható, hogy a nagyváradi kongresszuson megválasztott elnökségben, amelynek én nem voltam tagja, megüresedett egy hely, s az elnökség szabadkozásom ellenére úgy döntött, hogy mivel a szavazatok listáján éppen én következtem, ezt nekem kellett elfoglalnom. Ezzel – és egyáltalán bármiféle „előretolakodással” – kapcsolatosan propagandát vagy lobbizást soha nem folytattam, hacsak ellenpropagandát nem, már ami a magam személyét illeti. Aki ott volt, tudja. Az alapszabályzat dolgáról pedig csak annyit: nem az én alapszabályzatomról volt szó, hanem az RMDSZ-éről, s ha a kongresszus nem azt a változatot fogadta el, hanem a másikat, abból nem nekem származott nagy károm, hanem az RMDSZ-nek, amint az máris teljesen nyilvánvaló, sőt már akkor is előre lehetett látni.

Nem megsértődve vagyok én, hanem kiábrándulva. Ennek az RMDSZ csak részben oka, legalább annyi szerepe van benne az én korábbi naivságomnak is, annak tudniillik, hogy én az RMDSZ marosvásárhelyi kongresszusáig komolyan azt hittem: az RMDSZ arra való, hogy problémákat oldjon meg. A kongresszus teljesen világossá tette számomra, hogy ez illúzió, s azóta, úgy érzem, azt is megértettem, hogy miért az, és miért nem is lehet egyéb.

Az RMDSZ ugyanis politikai pártként működik, akár pártnak nevezi magát, akár koalíciónak, vagy akár egyiknek sem. Nem is fontos itt a minősítés: azzal, hogy részt vett a parlamenti választásokon, politikai pártként kezdett viselkedni. Márpedig minden politikai

párt működése a hatalomorientáltság jegyében áll: egy párt azért jön létre, vagy egy szervezet azért alakul párttá (vagy „pártszerű politikai formációvá”), hogy a hatalomból a számára elérhető legnagyobb részt szerezzék meg magának. Ez alól egyetlen párt sem lehet kivétel. Egyes pártok ugyan időnként szertekürtölik magukról, hogy nem vágnak hatalomra, de ezt egy párt nyilván csak olcsó propagandának szánja, s maga sem gondolja komolyan, ha pedig mégis komolyan gondolná, akkor mint pártot nem lehet komolyan venni. Egy pártnak tulajdonképpen nem is volna szabad ilyen szemérmes kijelentést tennie, inkább azt kellene tudatosítania, legalábbis olyan régiókban, ahol ez egyelőre még nem nyilvánvaló, hogy a hatalomért való küzdelem egy pártnak nem szégyene, hanem lényegéhez tartozó természetes velejárója.

Kezdetben minden párt azért szerveződik meg, hogy a társadalom egy bizonyos rétegének vagy csoportjának érdekeit a hatalom szintjén képviselhesse. Vagyis meg akar oldani bizonyos problémákat, mégpedig úgy, ahogyan azokat az ő felfogása szerint meg kell oldani. Ha másoknak más megoldási javaslatuk van, s az a javaslat is megfelelő tömegtámogatásra talál, akkor még egy párt alakul. Ha a két megoldási javaslat között nincs áthidalhatatlan ellentét, akkor e két párt között kooperációs viszony alakulhat ki, sőt akár egyesülhet is a kettő, hogy ezáltal közösen nagyobb hatalomra tegyenek szert. Ha viszont a két javaslat összeegyeztethetetlen, esetleg homlokegyenest ellenkezik, akkor a két párt között kompetíciós viszony jön létre, és elkezdődik köztük a harc a választókért, vagyis lényegében a hatalomért.

Eleinte tehát minden párt számára a problémamegoldás a fő cél, s a hatalom megszerzése csak eszköz ehhez. Menet közben azonban, egy bizonyos idő elteltével ez a viszony megfordul, és pedig a más pártokkal való kompetíciós viszony következtében: ez a viszony ugyanis kényszerpályára tereli az egyes pártokat. Energiájuk legnagyobb részét ettől kezdve nem a problémamegoldásra fordítják, mert szinte teljesen leköti őket a hatalmi pozíciók fenntartása vagy, ha lehet, erősítése. A problémamegoldásról természetesen nem mondanak le egészen, de ez már nem fő céljuk, hanem eszköz a hatalomban maradásukhoz: hiszen ha még csak jelét sem adják annak, hogy megpróbáltak tenni valamit a problémák megoldása érdekében, akkor választóik elpártolnak tőlük, márpedig a párt hatalma a választók számával mérhető.

Mivel az említett kompetíciós viszony által teremtett kényszerpályát a dolog természeténél fogva egyik párt sem kerülheti el, a hatalom csakhamar minden pártban elveszti eszköz jellegét, és öncéllá válik, a problémamegoldás kérdése pedig – immár mint eszköz – inkább csak a pártprogramok szintjén él tovább, hogy arra való hivatkozással a választók részéről meg lehessen szerezni a megfelelő támogatást a hatalmi harchoz. Ez a harc rengeteg energiát (és pénzt) emészt fel, és olyan formáit hívja életre a propagandának, amelyeknek az a céljuk, hogy a választókat annak ellenére is megtartsák a párt mellett, hogy a problémamegoldás egyáltalán nem működik: megjelenik a demagógia, a különböző

érzelmeik és félelmek manipulálása és hasonlók. Mindezek szinte természetesen következnek a kompetíciós viszonyból, ezért mondom, hogy a pártok kényszerpályára kerülnek ezáltal.

Ami mármost az RMDSZ-t illeti, ez sajátos jellegénél fogva ilyen tekintetben rosszabb helyzetben van, mint amilyenben a pártok általában lenni szoktak. Való igaz, hogy nemes programmal indult, nagy problémák megoldását tűzte ki célul maga elé, s egy darabig valóban igyekezett is a problémamegoldásra koncentrálni. (Ezért is vettem részt benne szívvel-lélekkel.) A hatalomorientáltságnak azonban itt is csakhamar megmutatkoztak a következményei. Nemcsak arra gondolok, hogy rengeteg energiát kellett a más pártokkal való polémiákba fektetni, hanem főleg arra, hogy az RMDSZ hovatovább öncélúvá vált, s ez annál könnyebben bekövetkezhetett, hogy a romániai magyarságnak az RMDSZ az egyetlen párt(koalíció)ja. Így – konkurencia nélkül – könnyen kialakíthatta maga körül azt a hiedelmet, hogy a romániai magyarság számára az RMDSZ létfontosságú intézmény, s egy idő után már nem volt rákényszerülve, hogy sokat vesződjék a problémamegoldással (ennek elmaradásaért a felelősséget könnyen át lehetett hárítani a körülményekre), hiszen nem lévén mellette egy konkurens párt, amely ugyanezeket a problémákat esetleg hatékonyabban próbálná megoldani, nem kellett attól félnie, hogy emiatt elpártolnak tőle a választói, s így elveszíti megszerzett hatalmi pozícióját. Az RMDSZ-t semmi sem kényszeríti arra, hogy a problémák megoldásával komolyan foglalkozzék – itt nyilván nem a tömegalapját képező tagságra, hanem a felső vezetésre gondolok elsősorban –, hiszen okkal számíthat arra, hogy a magyarok nemzeti alapon úgymint rá fognak szavazni. Annak veszélyét pedig, hogy egy konkurens párt jelenjék meg mellette, már kezdetben ügyesen elhárította az egység szükségességének jelszavával és ideológiájával.

De még csak nem is ez az, ami miatt, hogy úgy mondjam, kikoptam az RMDSZ-ből. Hanem mert megértettem, hogy a mi nagy problémáink megoldására (mint amilyen, hogy csak egyet mondjak a sok közül, a magyar–román viszony normalizálása) egy párt eleve alkalmatlan, következésképpen az RMDSZ is. Miről is van szó? Nem hiszem, hogy létezne olyan probléma, amire jó vagy legalábbis elfogadható megoldást előbb-utóbb ne lehetne találni. Vannak könnyebb és vannak nehezebb problémák, s a mi nagy problémáink inkább az utóbbiak közé tartoznak. Ezeknek nagyon nehéz rátalálni az optimális megoldására még akkor is, ha a megoldást csak magáért a megoldásért keressük, tehát semmi előzetes kikötéssel nem bonyolítjuk a dolgot. Egy pártnak azonban nem minden megoldás jó. A párt ugyanis nem öncélúan foglalkozik a problémamegoldással, hanem azért, hogy ezáltal saját hatalmi pozícióját erősítse. Számára tehát csakis az a megoldás jó, amely neki politikai tőkét hoz a házhoz. Vagy kevésbé tapintatosan ugyanez: egy párt nem annyira a mi hasznunkra, mint inkább a maga hasznára akarja a problémát megoldani, és szerencsésnek tarthatjuk magunkat, ha ez a kettő történetesen egybeesik. Ha a pártnak egy probléma megoldásából előreláthatólag nem származik haszna, akkor nem foglalkozik a dologgal, ha pedig olyan nehéz problémával áll szemben, mint amit itt nekünk meg kellene oldanunk, akkor nincs is

sok esélye arra, hogy jó megoldást találjon, éppen az említett kikötés miatt.

A helyzetet különösen bonyolítja, hogy a hatalomorientáltságból származó kompetíciós viszony csakhamar, szinte óhatatlanul a párton belüli kapcsolatokra is áttérjed. (Főleg a felső vezetésre gondolok ezúttal is.) Kialakul a párton belüli hatalmi harc az egyes csoportok (vagy személyek) között, s az energia nagy részét ettől kezdve ez a versengés emészti fel. Az RMDSZ marosvásárhelyi kongresszusa elszomorító, sőt kétségbeejtő példája volt ennek: a kooperációs viszony helyébe a kompetíciós viszony lépett, s aki figyelemmel követte a kongresszus lefolyásának dinamikáját, jól láthatta, hogyan vette át a problémamegoldás fölötti tanácskozás helyét a hatalmi harc, s az érvek helyét az elvtelenségig menő lobbizás és szavazatvadászat. A kompetíció elve olykor egyenesen tragikomikus helyzeteket teremtett, mint amilyen például éppen a két alapszabályzat-változat közötti döntés előkészítése volt. Most már tudom, hogy a történetesen általam előterjesztett második változathoz azért nem gyűlt össze a megfelelő számú szavazat (bár nem sok hiányzott), mert én azzal a tévhittel kezdtem el bemutatni, hogy ez a kongresszus azért gyűlt össze, hogy megoldjon néhány problémát, többek között ezt is, és elég, ha előadom az érveket, s azokat majd a másik változat mellett felsorakoztatott érvekkel, illetve az összes ellenérvekkel együtt a kongresszus végighallgatja, ezeket megvitatja, s aztán majd dönt, úgy, ahogyan az felelősségteljes emberekhez illik. Első tévedésem rövidesen kiderült: az érveket nem is mondhattam végig, sőt épp a lényegét el sem tudtam mondani, mert kifutottam a megszabott időből. Én ugyanis egyvalamire nem gondoltam: nagyon kellett sietnünk, mert nem vehettük el a drága időt holmi probléma-megoldási javaslatokkal a kongresszus fő céljától, a hatalmi harc megvívásától. Második tévedésem akkor világosodott meg előttem, mikor az első változat melletti védőbeszédet végighallgattam, amitől aztán nem tudtam, sírjak-e inkább, vagy nevessek: kisült, hogy az első változat pártolói tőlem eltérően kompetíciós formában fogták föl a két változat közti választás kérdését, és nem a dolog tartalmi, érdemi része volt számukra fontos, hanem az, hogy bármi áron is, de az ő változatuk „győzzön”, függetlenül attól, hogy mi van az egyikben és mi a másikban, vagy hogy az RMDSZ számára melyik változat volna célszerűbb. Az „érvelés” körülbelül így hangzott: „Hölgyeim és Uraim, könnyű dolgunk van, hiszen egy nagyon operatív, gyorsan és jól működő, illetve egy nehézkes, bonyolult, a döntéseket szinte lehetetlenné tevő alapszabályzat-változat között kell választanunk. Gondolom, mindenki számára világos, melyiket kell megszavaznunk.” Meg kell adnom, őszinte csodálattal néztem a szónokra, éreztem, hogy a teremben milyen hatása volt ennek a tökéletes demagógiának, és ebben a profihoz méltó cseleléssel előkészített, ritka szép góiban még gyönyörködni is tudtam volna, ha történetesen nem öngól lett volna az RMDSZ kapujába.

Ezt csak azért hoztam elő, mert jól szemlélteti, mit is akarok mondani: ha a hatalomorientált szemlélet és magatartás a párton belüli viszonyokra is áttérjed (márpedig ez szinte elkerülhetetlen egy hatalomorientált szervezetben), akkor a problémamegoldással már

csak azért sem lehet egy pártban eredményesen foglalkozni, mert ha valakinek támadna is egy – akár jó, akár kevésbé jó! – ötlete, azt valakik már ott, a párton belül, még javaslat korában megtorpedóznák, nehogy az esetleg jónak bizonyuló megoldás az ötlet gazdáját valamilyen hatalmi pozícióba juttassa. Ezzel aztán szinte reménytelené válik, hogy egy párt akár az egyszerűbb problémákra is megoldást találjon, pláne hogy ezt a gyakorlatban meg is valósítsa.

Mivel pedig engem változatlanul kizárólag a problémamegoldás érdekel, a kongresszus után úgy láttam, hogy itt nincs mit keresnem tovább. A hatalmi harchoz semmi érzékem, az RMDSZ-t pedig – legalábbis mostani formájában – nem látom alkalmas keretnek a problémamegoldásra. Az egészben csak az a szomorú, hogy az RMDSZ az égvilágon mindent felvállalt, amit csak lehetett, olyan dolgokat is, amelyeket helyi szinten RMDSZ nélkül is simán meg lehetne oldani, ha az emberek összedugnák a fejüket, és maguk keresnek meg a megoldást. (És persze ha tudnák, hogyan kell a megoldást megkeresni.) Így azonban csak várnak, hogy majd az RMDSZ megoldja ezeket, és nem tudják szegények, hogy hiába várnak. Nem szívesen írom ezt, de attól tartok, hogy ha tévedek is, nem tévedek nagyot.

Utóirat. 1. Nem szeretném, ha bárki is úgy értené a fentebbieket, hogy én nem veszem figyelembe azt az általános kelet-európai nyomorúságot, amelyben az RMDSZ-nek működnie kell. Igenis figyelembe veszem, és ezért is vagyok annyira kiábrándulva. Mert a körülményekkel valóban sok mindent meg lehet magyarázni. De nem mindent. A marosvásárhelyi kongresszust például másképp is el tudtam volna képzelni – még a mi körülményeink között is. Ehhez azonban legalább annyi kellett volna, hogy a kongresszusi küldöttség, főként pedig a hangadók tábora reprezentatív legyen a romániai magyarság vonatkozásában. Meg merem kockáztatni, hogy nem volt az – mert egyszer ezt is ki kell mondania valakinek.

2. Senkit sem szeretnék megbántani túláltalánosító kijelentésekkel. Tudom, hogy vannak az RMDSZ-ben olyan emberek, akiknek ugyanazért okoznak keserűséget a jelenlegi állapotok, mint nekem. Zsörtölődésemet tehát csak az vegye magára, akinek inge. Legkevésbé talán az RMDSZ parlamenti frakciójára vonatkozik, amely a maga helyén szerény lehetőségeihez mérten valóban a problémamegoldás hálátlan feladatának igyekszik eleget tenni.

3. Már csak ezért sem vonhatom kétségbe az RMDSZ létjogosultságát. S amíg jobb nincs, hát – ez van, ezt kell szeretni. De ha valóban be akarja tölteni hivatását, akkor valahogyan el kellene jutnia oda, mégpedig sürgősen, hogy tevékenysége ne a hatalmi ambíciók, hanem a problémamegoldás szolgálatában álljon. Hogy ezt milyen úton lehet elérni, és milyen belső védelmi rendszerrel lehet elejét venni annak, hogy megint ide fajuljon a helyzet, arra egyedül nem tudhatom a teljes választ, bár vannak ötleteim. Ezúttal azonban csak az együttgondolkodást szeretném serkenteni, hogy mások jó ötletei felszínre kerülhessenek. Remélem, ha lesznek hozzászólások, ilyen irányban próbálják majd

előrevinni a dolgot.

4. Számítok rá, hogy lesznek olyanok, akik észrevételeimet rossz néven veszik majd, és arra fognak hivatkozni, hogy most, amikor az RMDSZ-t annyi támadás éri kívülről, rendkívül kártékony eljárás, ha mi magunk „bomlasztjuk az egységet”. Nekik azt válaszolom: ha bíráló megjegyzéseinkkel meg akarjuk várni azt a majdani boldog időt, amikor már nem támadnak bennünket, addig pedig a véleménynyilvánításban érvényesnek tartjuk magunkra nézve a „vagy jót, vagy semmit” elvét, akkor ez egyértelműen azt jelenti, hogy immár halottnak tekintjük magunkat – hívhatjuk a gyászolókat a saját temetésünkre.

Romániai Magyar Szó 1991. november 19.

(Ahogy ma látom)

Ahhoz képest, hogy mi volt az akkori véleményem, nagyon mértéktartó. Vitaindítónak szántam, és az itt alább következő írással együtt egész, ezért itt most nem kommentálok, hanem majd annak a végén.